

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิของคนไทย เป็นรากฐานของการสร้างสรรค์ความสามัคคีและความมั่นคงของชาติ และเป็นปัจจัยให้คนในชาติประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีงาม มีคุณธรรมเพื่อพัฒนาตนเอง สังคมและประเทศชาติ วัฒนธรรมไทยได้เปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการต่อเนื่องมาหลายสมัย นับแต่ก่อตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ คนไทยได้สร้างสรรค์งานวัฒนธรรมทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ เป็นมรดกตกทอดถึงปัจจุบันมากมาย กล่าวได้ว่าประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่น่าภูมิใจ ควรค่าแก่การรักษาหวงแหนและพัฒนาให้เกิดความสงบสุข ร่มเย็น และความเจริญในสังคมสืบไปแต่เป็นที่น่าเสียดายที่คนไทยในปัจจุบันสนใจวัฒนธรรมไทยน้อยลง เนื่องมาจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตก ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้วัฒนธรรมที่ดีงามของไทยถูกละเลย ค่านิยมทางด้านวัฒนธรรมไทยจึงเสื่อมลงและด้อยความสำคัญลงไป ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภดม (2529:8) ได้กล่าวไว้ว่า

... ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง ในลักษณะที่ล้มความเก่าแก่และล้มตัวเอง อันเนื่องมาจากการรับวัฒนธรรมสมัยใหม่จากภายนอก ความเจริญทางเทคโนโลยี ความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรม อุดมการณ์ทางการเมืองและปรัชญาทางสังคม เศรษฐกิจ ที่มาจากสังคมหรือประเทศตะวันตกมีบทบาทเป็นอย่างมาก ในการเปลี่ยนแปลงสังคม สยามให้หันเหไปจากสังคมประเทศดั้งเดิม แต่ในขณะที่หันไปนิยมของใหม่จากภายนอก นั้นก็มักละเลยของไทยแท้ๆ ที่มีอยู่ทั้งๆ ที่ของเหล่านั้นยังมีประโยชน์และคุณค่าอยู่...

ดังนั้น การที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาชาติบ้านเมืองนั้น จะต้องมีการศึกษาให้เกิด ความสำเร็จความเข้าใจศิลปวัฒนธรรมและเล็งเห็นประโยชน์ในการที่จะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรือง ของชาติ ดังพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (2517 : 304) ซึ่งได้พระราชทานแก่ผู้สำเร็จการศึกษาในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร และอนุปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พุทธศักราช 2509 ว่า

... การศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นการศึกษาที่สำคัญและควรจะดำเนินควบคู่กันไป กับการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ เพราะความเจริญของบุคคลตลอดจนถึงความเจริญ ของประเทศและของโลกโดยส่วนรวมด้วยนั้น มีทั้งทางวัตถุและจิตใจ ความเจริญทั้ง สองทางนี้จะต้องมีประกอบกันเกื้อกูลและส่งเสริมกันพร้อมมูลจึงเกิดความเจริญที่แท้จริงได้ ประเทศทั้งหลายจึงต่างพยายามส่งเสริมการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมพร้อมไปกับการศึกษา ด้านวิทยาศาสตร์...

การศึกษาวัฒนธรรมของชาติ นอกจากจะทำให้เกิดความเข้าใจและตระหนักในคุณค่า ของศิลปวัฒนธรรมอันดีงามแล้ว ยังจะนำมาซึ่งการทํานุบำรุงรักษาและอนุรักษ์ไว้เพื่อสืบทอดแก่ อนุชนรุ่นหลัง ซึ่งคึกฤทธิ์ ปราโมช (2520 : 25) ได้กล่าวถึง การอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้ว่า

... การปรับปรุงรักษาวัฒนธรรมของเราไว้ ควรจะรู้ว่า วัฒนธรรมอะไรของเรา ไม่ได้ ที่ดีก็รักษาไว้ ที่ไม่ดีก็ทิ้งไปได้ พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนว่า อย่าได้เชื่อ เพราะ เหตุที่เขาปฏิบัติสืบๆกันมาเป็นประเพณี สิ่งที่ปฏิบัติกันมาเป็นประเพณีไม่จำเป็นต้องดี เสมอไป อาจปฏิบัติด้วยความเข้าใจผิดก็ได้ ถ้าเราเห็นว่าผิดก็น่าจะเปลี่ยนแปลงแก้ไข...

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการทํานุบำรุงและถ่ายทอดวัฒนธรรมของชาติ ดังปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่งชาติ 2520 : 15) ได้เน้นถึงการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยไว้ในหมวดที่ 6 ข้อ 50 ว่า "รัฐพึง จัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างและก่อให้เกิดความสำนึกในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม จริยธรรม ศาสตร์ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม รวมทั้งสถานที่และวัตถุอันมีค่าทางประวัติศาสตร์" และในหมวดเดียวกันข้อ 53 ก็ได้เน้นว่า "รัฐพึงสนับสนุนกิจกรรมเยาวชนและจัดการศึกษาเพื่อ ส่งเสริมให้เยาวชนมีบุคลิกภาพที่ดี มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย มีทัศนคติต่อวัฒนธรรมไทย

ยึดมั่น ร่วมกันธำรงรักษาและปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์"

กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งรับผิดชอบในการจัดการศึกษาแก่เยาวชนให้ตอบสนองต่อ นโยบายของชาติ จึงได้กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสังคมศึกษาปัจจุบัน ทั้งระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นและตอนปลาย จะเห็นว่า หลักสูตรสังคมศึกษาทั้ง 2 ฉบับ ได้เน้นความสำคัญของ วัฒนธรรมไทย ดังจะเห็นได้จากจุดประสงค์ข้อที่ 3 ในหลักสูตรสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น ระบุว่า "เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของวิทยาการ ศิลป วัฒนธรรม ..." และจุดประสงค์ ของหลักสูตรสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ข้อ 3 ระบุว่า "เพื่อให้ตระหนักในคุณค่า ของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรม ..." โดยหลักสูตรสังคมศึกษาได้เปิดวิชา เลือกเสรีที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย

(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2533 : 57,70) ไว้ดังนี้

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น วิชา ส 011 สังคมและวัฒนธรรมไทยและระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย วิชา ส 0210 ประวัติสังคมและวัฒนธรรมไทย แต่เนื่องจากทั้ง 2 วิชาเป็นวิชาเลือก เสรีโรงเรียนส่วนใหญ่จึงไม่ได้เปิดสอน ฉะนั้นภาระหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจึงเป็นของ ครูสังคมศึกษา ซึ่งงานหลักของครูสังคมศึกษาอย่างหนึ่งก็คือ การถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยการ สอดแทรกในวิชาสังคมศึกษา ทั้งนี้เพราะวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ดังที่ เอดวิน เฟนตัน (Edwin Fenton 1967:1) ได้ให้ความหมายของวิชาสังคมศึกษาไว้กว้างๆว่า "วิชาสังคมศึกษา เป็นวิชา ที่สอนเพื่อเตรียมเยาวชนเพื่อให้เป็นพลเมืองดี สอนให้เยาวชนรู้จักคิด และยังกว่านั้นยังถ่ายทอดวัฒนธรรมอีกด้วย" แต่เนื่องจากหลักสูตรได้กำหนดเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาไว้มาก และจุดประ สงค์ของวิชาสังคมศึกษาก็ได้เน้นให้ครูสังคมศึกษามีหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ครูสังคมศึกษา จึงต้องตระหนักถึงสภาพที่แท้จริงของสังคมไทยในปัจจุบัน ไม่ควรให้แต่เพียงความรู้ในเนื้อหาวิชา เท่านั้น แต่ต้องสอนให้นักเรียนตระหนักถึงปัญหาต่างๆของสังคมด้วย และหาแนวทางแก้ปัญหาต่างๆ อย่างมีระบบ เพื่อให้การสอนมีประสิทธิภาพและนักเรียนได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีตาม เป้าหมายของการสอนสังคมศึกษา (นิ่มนวล ทศวัฒน์ 2526: 44-45)

ปัจจุบันการพัฒนา เศรษฐกิจและการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุและมีผลต่อเนื่องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและจิตใจ กล่าวคือ ด้านสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน ในเรื่องของมโนทัศน์และค่านิยมมีความขัดแย้งระหว่าง บทบาทหน้าที่ของบุคคลและสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อระบบโครงสร้างและ แบบประเพณีดั้งเดิมของสังคมไทย ด้านจิตใจคนไทยถอยห่างจากศรัทธาความเชื่อในศาสนาธรรม ทำให้เกิดความเสื่อมทรามทางศีลธรรมและจริยธรรมอย่างน่าวิตก ประกอบกับการที่ระบบข่าวสาร และการติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก และวัฒนธรรมต่าง ๆ จึงไหลบ่าเข้าสู่สังคมไทย เป็นผลให้มีการรับวัฒนธรรมต่าง ๆ ภายใต้อิทธิพลของความต้องการที่จะทันสมัยและก้าวหน้า อย่างขาดการเลือกสรรให้สอดคล้องกับรากฐานของวัฒนธรรมไทย (สำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ 2533 : 3)

วัฒนธรรมของไทยต่างมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละภาค ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จาก การดำรงชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้นวัฒนธรรมของไทยในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาค อีสาน และภาคใต้ จึงแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องค่านิยม วิถีประชา ความเชื่อ ฯลฯ โดยเฉพาะ ความเชื่อทางศาสนา เขตการศึกษา 3 อยู่ในภาคใต้ มีประชากรผสมผสานระหว่างไทยพุทธกับ ไทยมุสลิม ชาวไทยพุทธส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายและรับราชการ ส่วนไทยมุสลิมประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เด็กเรียนมัธยมศึกษา ได้รับการอบรมทางด้านวัฒนธรรม จากครอบครัวต่างกัน ครูสังคมศึกษาในภาคใต้จึงมักประสบปัญหาในการจัดการเรียนการสอนให้ สอดคล้องกับสภาพวัฒนธรรมของท้องถิ่น จากการวิจัยของ ปรีศนา โนมพรธ (2532: 92-94) เรื่องปัญหาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษา ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ครูสังคมศึกษา มีปัญหา มาก ในด้านการประยุกต์เนื้อหาวิชาสังคมศึกษาให้สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนา และขนบธรรมเนียม ที่นักเรียนยึดถือ และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาบางเรื่องให้สอดคล้อง กับวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมในท้องถิ่น ตลอดจนอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน ทั้งในและนอกห้องเรียน เพราะนักเรียนมีอคติเกี่ยวกับศาสนา และที่สำคัญคือ ครูขาดความรู้ พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยมุสลิมอย่างเพียงพอ จึงทำให้การสอน

ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นทำได้ยาก

ผู้วิจัยเป็นครูสังคมศึกษาในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและได้ประสบปัญหาดังกล่าวเช่นกัน และเห็นว่า ควรจะได้มีการศึกษาว่า ครูสังคมศึกษาในจังหวัดอื่น ๆ ในเขตการศึกษา 3 สภาพและปัญหาในการจัดการเรียนการสอนเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษาอย่างไร จะได้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของครูสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตการศึกษา 3 ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของครูสังคมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยศึกษาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน

1.2 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นครูสังคมศึกษาที่สอน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอน หมายถึง ลักษณะและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของครูสังคมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตการศึกษา 3 ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

การจัดการเรียนการสอนเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย หมายถึง การจัดกิจกรรม การเรียนการสอนในห้องเรียน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อให้เด็กมีค่านิยมที่พึงประสงค์ และประพฤติปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยได้อย่างเหมาะสม

วัฒนธรรมไทย หมายถึง วิถีชีวิตของผู้คนที่ได้สั่งสม เลือกสรร ปรับปรุงแก้ไข จนถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดีปฏิบัติ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้ใช้เป็นเครื่องมือหรือเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมตลอดมา

ครูสังคมศึกษา หมายถึง ผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่เปิดสอนทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตการศึกษา 3

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอน ในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย
2. เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหาร ในการปรับปรุงนโยบายให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย
3. เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนให้มีการรณรงค์เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยให้คงอยู่เป็นมรดกของชาติสืบไป
4. เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยต่อไป